

לבעינה של הערה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

שיחה תעז

כ"ב בכסלו תשפ"ד
פרשת "וישב"

”כִּי אֶתָּה ה' מַחְסִי”

סגולת אמירת 'שיר של פגעים'

במלחמה ונצחו", ועל ידי שכופלים את פסוק זה ישנן במזמור סך הכל מאה ושלושים תיבות, כמניין "הכהנים". היינו: לוחמי בית חשמונאי, המעטים שניצחו את הרבים, נהגו לומר מזמור זה טרם הלחימה או במהלכה ועל ידי כך נצחו.

ננסה להבין את פשר הדברים. בתחילת הסוגיות המבררות את דיני חג החנוכה שואלת הגמרא³:

"מאי חנוכה?", וכפי שרש"י על

אתר מסביר שכוונתה היא לשאול:

"על איזה נס קבעוה?" כתשובה לשאלה זו מספרת הגמרא על נס פך השמן.

המהר"ל בספרו 'נר מצווה', העוסק בענייני חנוכה באופן נפלא ומעמיק, שואל שאלה גדולה⁴: "ואם תאמר: וכי בשביל שנעשה להם נס בהדלקה, שלא תהיה בטילה ההדלקה, היו קובעין חנוכה?! וכי

”לִישַׁע עִמָּךְ יֵצֵאת”

בביתנו נהוג, כפי שנוהגות קהילות חסידיות רבות, לומר לאחר הדלקת נרות חנוכה שבע פעמים את מזמור צ"א בספר תהלים, הפותח במילים "יֵשֵׁב בְּסֶתֶר עֲלִיּוֹן". את מזמור זה אנו נוהגים בישיבה להתפלל לאחר כל אחת מתפילות כתקנת מועצת הרבנות הראשית. ננסה להבין את טעמה של תקנה זו בימים אלו ואת עניינו של המנהג לומר מזמור זה בחנוכה.

הרמ"א כותב בהלכות שבת¹ שאף במוצאי שבת אומרים את מזמור "יֵשֵׁב בְּסֶתֶר עֲלִיּוֹן", כפי שאנו נוהגים. ה'מגן אברהם' מוסיף² על כך שנוהגים לומר פעמיים את הפסוק האחרון: "אֲרַךְ יָמִים אֲשַׁבְּעֵהוּ וְאֶרְאֶהוּ בִּישׁוּעָתִי". כטעם למנהג זה הוא מביא בשם ה'תשב"ץ' "שכהני חשמונאי אמרו אותו

³ שבת, דף כא, עמוד ב
⁴ עמוד כב

¹ סימן רצה
² בהקדמה לסימן זה

מלחמותינו אינן מתמצות בהגנה על קיומה אלא הן על ייחוד ה', כפי שכתוב הרמב"ם⁶, **”כִּי מִלְחָמוֹת ה' אֲדֹנָי נִלְחַם”**⁷, שהרי עצם קיומה של מדינת ישראל הוא **”יסוד כסא ה' בעולם”**⁸. כנגד זאת נלחמים אויבינו, ועל כן לוחם הקב"ה את מלחמתו הוא על ידי חיילינו.

בכיוון זה מבואר גם ב'קדושת לוי'⁹, המוסיף שמזמור זה בתהלים קשור בקשר הדוק לחנוכה, משום שאומרים בו¹⁰: **”וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ”**, כדי לציין שהנס לא היה שמיימי לגמרי אלא נעשה על ידי מעשה החשמונאים.

”כִּי אֶתָּה ה' מַחְסִי”

מדוע החשמונאים בחרו לומר דווקא את פרק זה? מדוע לא בחרו לומר מזמור ”שיר המעלות ממעמקים” כפי שאנחנו רגילים לומר? מה מיוחד במזמור זה?

בהיותי בשיעור ה' שמעתי שיחה ממו"ר הרב הדרי זצ"ל שעסקה בירושלים. בתוך דבריו הביא הרב הדרי את לשון המשנה המורה כיצד ניתן להרחיב את גבולותיה של ירושלים¹¹: **”שׂאִין מוֹסִיפִין עַל הָעִיר וְעַל הָעִזְרוֹת אֲלָא בַמֶּלֶךְ וְנִבְיָא וְאוּרִים וְתוּמִים וּבִסְנֵה־דְרִין שֶׁל שִׁבְעִים וְאַחַד וּבִשְׁתֵּי תוֹדוֹת וּבִשְׁתֵּי אַחֲרֵיהֶם”**. מסבירה הברייתא המובאת בגמרא ש”השיר” האמור במשנה הוא **”שיר של תודה... ושיר של פגעים, ויש אומרים: שיר של נגעים. מאן דאמר דנגעים, דכתיב¹²: וְנִגַע לֹא יִקְרַב בְּאַהֲלָהּ, וּמֵאֵן דִּאֲמַר**

משום שעם ישראל זכה לקיים את מצוות ה' יש לקבוע חג להודות על כך? **”כי מה שחייב להודות ולהלל, זהו כאשר נעשה לו נס בשביל הצלתו, ולא בשביל שנעשה לו נס לעשות המצוה, כי אין המצוה הנאה אל האדם!”** הודאה נקבעת על הצלת האדם, ואילו נס פך השמן הוא רק עזרה שמימית לקיום מצוה!

המהר"ל משיב על קושייה זו בשני תירוצים, ונעסוק כעת בתירוץ השני והיסודי מאוד, שעיקרו הוא שנס פך השמן נועד לחנך את ישראל: **”ועוד יש לומר, שעיקר מה שקבעו ימי חנוכה, בשביל שהיו מנצחים את היונים, רק שלא היה נראה שהיה כאן נצחון הזה על ידי נס שעשה זה השם יתברך ולא היה זה מכחם וגבורתם”** - לא היה ניכר לעין שהניצחון במלחמה היה על ידי הקב"ה, והיו עלולים לתלות אותו בגבורתם ובתעוזתם של החשמונאים. **”ולפיכך נעשה הנס על ידי נרות המנורה, שידעו שהכל היה בנס מן השם יתברך, וכך המלחמה שהיו מנצחים ישראל היה מן השם יתברך”**. אמנם החשמונאים לחמו בגבורה, בתחכום ובנחישות, ובאופן פלאי ביותר נצחו מעטים את הרבים, אך יש להישמר ולא להתבלבל אלא לדעת שהניצחון כולו הוא ניסי.

יש להתבונן ברעיון מופלא זה. החשמונאים אכן היו גיבורים ולחמו בעוז רוח, אך יד ה' היא זו שפעלה דרכם חיילי ישראל ועטרה אותם בכתר הניצחון.

גם בימים אלו ממש נטושה מלחמה קשה מאוד, ועלינו לדעת שריבונו של עולם לוחם את מלחמתו של עם ישראל באמצעות גבורת החיילים. אנו משמשים כעין זרוע עבור ריבונו של עולם, כפי שאנו מזיזים את זרועותינו אנו. הלוא כל חיינו נתונים מאת הקב"ה. לא בכדי הקב"ה ניצב בראש צבאותינו ולוחם את מלחמותינו, שהרי **”כל מי שקם כנגד ישראל כאלו קם כנגד הקדוש ברוך הוא”**⁵.

⁶ הלכות מלכים, פרק ז, הלכה טו: ”ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה... שנאמר: 'כִּי עֲשֵׂה יַעֲשֶׂה ה' לְאֲדֹנָי בַּיִת נֶאֱכָן כִּי מִלְחָמוֹת ה' אֲדֹנָי נִלְחַם וְרָעָה לֹא תִפְצָא בָּךְ וְגו'”.

⁷ שמואל א, פרק כה, פסוק כח

⁸ עיין אורות, אורות ישראל, פרק ו, פסקה ז

⁹ לחנוכה: ”כי נסים מיציאת מצרים השם יתברך בחסדו הגדול פעל זאת בלי שום התעוררות התחתון, מה שאין כן בחנוכה הניסים היו קצת גם כן על ידי התחנות, שחשמונאי ובניו היו לוחמים עם חיל אנטיוכוס הרשע ימח שמו. לכן אנו אומרים בחנוכה 'ויהי נועם' בהדלקת נרות של חנוכה, שבו נאמר: 'וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ', לרמז על נס חנוכה שהוא קצת 'מעשה ידיו' במלחמה, אמנם השם יתברך 'מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה', שהקב"ה הצליח לנו מעשה ידיו להתגבר במלחמה”.

¹⁰ תהלים, פרק צ, פסוק יז

¹¹ משנה שבעות, פרק ב, משנה ב

¹² תהלים, פרק צא, פסוק טז

⁵ מכילתא, פרשת בשלח, מסכתא דשירה, פרשה ו: ”וּבְרַב גְּאוּנָה תִּהְרָס קְרִיף (שמות טו, ז) - הרבית להתגאות נגד מי שקם נגדך. ומי הם שקמו נגדך? הם שקמו נגד בניך. תִּהְרָס קְרִיף - 'תהרוס קמינו' אין כתיב כאן, אלא 'תִּהְרָס קְרִיף' מגיד הכתוב שכל מי שקם כנגד ישראל כאלו קם כנגד הקדוש ברוך הוא... וכן הוא אומר (זכריה ב יב): 'כִּי הִנֵּנִי בְּכֶם לְנַעַץ בְּבַבַּת עֵינַי' - ר' יהודה אומר: 'בבבת עין' אינו אומר כן אלא 'בבבת עינו' כתיב, כביכול כלפי מעלה אלא שְׁפָנָה הכתוב”.

"בְּטַחְחוּ בּוֹ בְּכָל עֵת"

ראוי, אם כן, לנסות לעמוד על סודו של מזמור מופלא זה. מזמור זה מראשיתו ועד סופו מלא בביטחון בה¹⁶. מידה זו, הביטחון בה', הינה מידה שורשית שיש להתאמץ לאחוז בה במשך כל החיים, קל וחומר בעיתות שכאלו. לפני מספר עשרות שנים היה בירושלים יהודי בשם רבי שמואל הומינר זצ"ל, שחי בדרגות מופלאות של אמונה וביטחון בה' וחיבר קטן - רב באיכות ומעט בכמות - בשם 'מצוות הביטחון'. תמיד אני ממליץ ללמוד בו לעיתים מזומנות, ובזמן האחרון חילקתי עותקים רבים שלו לחילינו שבחזית.

בכוחו של הביטחון בקב"ה לבקוע את כל השערים. אולם, אם נבוא לריבונו של עולם ונספר לו שלמרות שחברינו יצאו לבלות בחוף הים בחופש הגדול אנחנו עלינו לישיבה ללמוד תורה, ואף הקדמנו יום אחד לשאר הישיבות, וכעת אנו משתדלים ללמוד שלושה סדרים ולקום לתפילות, ואף שומרים על עצמנו בקדושה על ידי התקנת נטספארק, ומתחננים לאור זאת שיצילנו מידי האויב החמאסי עימו אנו נלחמים מלחמה קשה או בדבר אחר בחיים - הרי שאנו באים חשבון עם ריבונו של עולם, ודווקא זאת עלול לעמוד בעוכרנו. הלוא לריבונו של עולם יש חשבון יותר מדויק משלנו... לא בטוח שדווקא החשבון שלנו יטה את הכף.

אמנם, אם נאמר לריבונו של עולם שעשינו כרצונו - למדנו בישיבת 'הסדר', התגייסנו לצבא, יצאנו למלחמה כפי שציוונו, אולם ברור לנו שהכל הוא מתת ידו הפתוחה והרחבה - הרי שעל שיח כגון זה, הנשען על הביטחון בה', מובא בספרים הקדושים שבכוחו להמשיך על האדם הנהגה שהיא למעלה מן הטבע, כפי לא היה זה מחוקי הטבע שבני חשמונאי המעטים ינצחו את מלכות יון האדירה.

פגעים, דכתיב¹³: 'פַּל מְצַדָּה אֶלְף'. ואומר במעמד זה: "יִשָּׁב בְּסֵתֶר עֲלִיּוֹן בְּצַל שְׁדֵי יִתְלוֹנָן' עַד פִּי אֲתָה ה' מְחַסֵּי עֲלִיּוֹן שְׁמֵת מְעוֹנָה". רש"י מסביר ש"פגעים" הם "מזיקין שפוגעין בבני אדם להזיק", בין שדים ובין מחבלים.

כאמור, למדתי זאת מהרב הדרי בשנה בה הייתי בשיעור ה'. כעבור כמה חודשים, נקלעתי לימים המאתגרים ביותר בחיי. במהלך קרב סולטן יעקוב הייתי נצור בתוך הטנק במשך לילה שלם, בו לא הייתה לנו כל אפשרות לנוע קדימה או אחורה, תוך כדי לחימה עיקשת באויב אימתני בדמות הצבא הסורי. באותן שעות עמדו לנוכח עיניי הדברים ששמעתי מהרב הדרי, וכך מצאתי את עצמי במשך שעות ארוכות יורה בתותח ובמקלע-הטען תוך ששפתיי רוחשות כל העת את פסוקי מזמור "יִשָּׁב בְּסֵתֶר עֲלִיּוֹן בְּצַל שְׁדֵי יִתְלוֹנָן". דומני שבמשך השעות הללו אמרתי את הפרק עשרות רבות של פעמים. אני סבור שאחד הדברים להם אני חב את חיי זוהי שיחה זו שנשא הרב הדרי, ועל כן ברצוני להרחיב על סגולת מזמור זה בהזדמנות זו.

אכן, מקובל בעם ישראל לומר את מזמור זה בהזדמנויות רבות כסגולה לשמירה¹⁴. חידוש גדול מובא בפירוש הריטב"א על דברי הגמרא שהבאנו לעיל, הגורסת שיש לומר את המזמור עד למילים "כִּי אֲתָה ה' מְחַסֵּי": "קִיבְּלָנוּ כִּי עַד פִּי אֲתָה ה' מְחַסֵּי יֵשׁ שְׁשִׁים תִּיבוֹת, כִּנְגַד מָה שְׁנֵאמַר: הֲיֵה מְטָתוֹ שְׁלֹשְׁלֹמָה שְׁשִׁים גְּבָרִים סָבִיב לָהּ...".

כביטוי לכך מצאתי שבעת ההפגזות בירושלים היה אחד מגדולי ירושלים מורה לבני ביתו שאין צורך להתחבא במקלט בשעת האזעקה אלא מספיק לומר מזמור "יושב בסתר"¹⁵. לכן גם אני מעורר את ילדיי ואת חיילינו להתרגל לשננו בעל פה, כדי יתאפשר להתפלל את פסוקיו בשעת הצורך.

¹⁶ עיין ספר החינוך, מצוה תקיב: "ופירוש 'פגעים' - כלומר שאמירת אלו המזמורים תועיל לשמור מן הנזקין... הזכירו לומר **מזמורים אלו שיש בהם דברים יעוררו הנפש היודע אותם לחסות בה' ולהשים בו כל מבטחו ולקבוע בלבבו יראתו ולסמוך על חסדו וטובו**, ומתוך התעוררות על זה יהיה נשמר בלי ספק מכל נזק".

¹³ שם, פסוק ז
¹⁴ עיין שולחן ערוך, אורח חיים, סימן רלט, סעיף א; גשר החיים, פרק יד, סעיף ז; שם, פרק טו במנהג ההקפות (והערה 1).
¹⁵ עיין קובץ אגרות חזון איש, חלק א, אגרת רד (אגרת שנכתבה בזמן הפגזת ירושלים): "תהיה רגיל בשיר של פגעים".

על כן אנו מתפללים לבורא העולם²¹: "שְׁמַרְנֵי אֵל כִּי חֲסִיתִי בְךָ" - איני בא לריבוננו של עולם מתוך תביעה בשל זכויות העומדות לי, אלא אך ורק בגין החיסיון שאני מבקש לחסות בצילו²². בהתאם לכך, אומרים חז"ל על הפסוק "רַבִּים מְכַאוּבִים לְרָשָׁע וְהַבּוֹטֵחַ בְּה' חֶסֶד יְסוּבְּבוּ"²³: "רבי אלעזר בשם רבי אבא אמר: אפילו רשע בוטח בה' - חסד יסובבנהו"²⁴. הישועה הנגרמת בשל הביטחון בה' תלויה רק בו, ואינה נובעת מחשבון המעשים²⁵.

אנו, העומדים בבית ה' הניצב בחזית המלחמה, נמשיך ונתחזק בעזרת ה' באמירה בכוונה של מזמור זה ובאמירת תהילים בכלל. נכלול אף את החטופים והחיילים בזכות של אמירת התהלים, בפרט שחלקם אינם יודעים אפילו לומר "שמע ישראל" או אינם מספיקים להגיד. נרוויח מכך לכל החיים את ההרגל לשפוך שיח לפני המקום בכל עת צורך או צרה ולהיסתר בסתר מחסה העליון, "וְהַבּוֹטֵחַ בְּה' חֶסֶד יְסוּבְּבוּ".

כולנו שמענו על המחדל שנוכחות צה"ל בדרום הייתה דלילה ביותר ביום שמחת תורה הנורא שעבר עלינו. כתוצאה מכך התגלתה גבורה אדירה של אזרחים וחיילים שעלו לרכבם ויצאו להילחם באויב כאשר רק אקדח בידם. יחד עם מסירות הנפש המופלאה שהופיעה התרחשו גם ניסים רבים מספור בתוככי שדות המערכה. אולם, ייתכן שיש כאלו החושבים שלא מדובר במערכה מורכבת. הלא זהו רק ארגון מרצחים קטן המתעמת בצבא מודרני גדול ומתוחכם, אך עובדה היא שאנו כבר נלחמים בהם למעלה מחודשיים. עלולה לצוץ תחושה כאילו אנו מצויים ב'מלחמת רבים מול מעטים', כאשר אנו ה"רבים", אולם עלינו לדעת שכל מלחמה היא בבחינת "מעטים מול רבים". כמה מורכב כל קרב, כמה סייעתא דשמיא נחוצה ללוחמים בין בתיהן הצפופים של ערי עזה, על שלל מנהרות המרצחים הפעורות בהן. לכמה ביטחון בה' ותעצמות נפש נדרש כל חייל בעת שהוא ממלא את משימותיו. הלא חייו של כל יהודי כה יקרים לנו כעולם מלא, עד שאנו נחלל עבורו את שבת החמורה, ולו רק על מנת להאריך את ימיו בדקה אחת.

"וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ אֶחְסֶה"

על בשרי חווייתי שבכוחו של הביטחון בקב"ה להציל חיים ממש. גם במצב בו הכדורים שורקים מכל עבר, גם במצב בו פגזים ניתכים בעשרותיהם ובמאותיהם - כפי שאירע אצלנו - בכוחו של הביטחון בה' לסוכך על האדם.

משמעות הביטחון היא שהגנו נשענים על הקב"ה ונסמכים עליו: "כִּי אֲתָה ה' מַחְסִי עֲלִיּוֹן שִׁמְתָּ מְעוֹנָךְ"¹⁷. פעמים רבות הזכרנו את הדברים שפירש הגאון מוילנה על הפסוק¹⁸: "טוב לחסות בה' מִבְּטַח בְּאָדָם" - עדיף לתפוס מחסה בצילו של מקום, אף בגדר ספק, מאשר לבטוח בהבטחות אנוש¹⁹, שהלאו כאשר "בְּךָ ה' חֲסִיתִי - אֵל אֲבוֹשָׁה לְעוֹלָם"²⁰.

השני, שהקב"ה לא הבטיחו אך האדם בעצמו שם בטחונו בה' זה נקרא 'חסיון'... שהצור הוא מחסה לאדם מזרם וממטר כאשר ינוח שם בעצמו אף שהצור לא הבטיחו שיהיה למחסה. וזה שנאמר: 'טוב לחסות בה' - פירושו: שמעצמו ישים וישליך יהבו על ה', אף שלא הבטיח לו ה', ולא ישים בטחונו באדם, אף לאחר שהבטיח לו האדם לעשות הטוב".

²⁰ תהילים, פרק עא, פסוק א

²¹ תהילים, פרק טז, פסוק א

²² עיין שפת אמת, תהלים, שם: "גדולתו יתברך היא שמי שבטוח בו אף שאינו ראוי - נושע הוא, כי כן הדעת נותנת כי לפי גדולת כל מלך כן הישועה ממנו... וזהו שכתוב: 'כי חסיתי בך' - נכלל בלשון כי אף שחסיתי ואיני כדאי אף על פי כן שמרני, מטעם כי חסיתי במלך גדול כמוך".

²³ תהלים, פרק לב, פסוק י

²⁴ מדרש תהלים, שם

²⁵ עיין נפוצות ישראל (לחפץ חיים), פרק ח: "ודע עוד, דמדת הבטחון אין תלוי בזכותים, שאפילו הוא אדם שאינו הגון אך שחיק בטחונו בה' כח הבטחון מגין עליו ומתחסד עמו הש"י, כ"כ הגר"א [ודלא כחובות הלבבות]. ושמעתי שכן איתא במדרש על הפסוק: 'רַבִּים מְכַאוּבִים לְרָשָׁע וְהַבּוֹטֵחַ בְּה' חֶסֶד יְסוּבְּבוּ'. וכן מוכח פשטיה דקרא (תהלים לג, יח-ט): '...עין ה' אֵל יִרְאִי לְמַיְחָלִים לְחֶסֶד. לְהַצִּיל מִמּוֹת נַפְשָׁם וּלְחַיֹּתָם בְּרַעֲב'... ושמענו מזה דאפילו אינו עדיין בכלל כת יראי ה', רק הוא מיחל לחסדי ה', גם כן עין הקדוש ברוך הוא עליו להחיותו ברעב".

¹⁷ עיין מלבי"ם, שם: "מבאר מדוע אליך לא יגש, מפני שאתה שמת מעונך את ה' עליון אשר הוא מחסי, כאילו אינך שוכן בין התחתונים ואין מגורתך בעוה"ז רק בעולם העליון אצל ה' שהוא מחסי".

¹⁸ תהילים, פרק קיח, פסוק ח

¹⁹ בפירושו למשלי, פרק יד, פסוק כו: "כי יש ב' חלקי בטחון: האחד, שהקב"ה מבטיח לתת לו הון רב ועושר... וזה נקרא 'בטחון'; והחלק